

سوځتاني عوسمانيان . . بهختيار

محمدهد

هه نډك له خهسه ته كاني كه سايه تي هه نډك له سوځتانه كاني عوسمانی؛ ټو سوځتان و خهليفانهی، كه ئيسلامييه سهله فييه كاني كورد زځر پځيان سه رسامن و به نوځنهری ځاسته قينهی ئيسلام و موسلمانان دهرانن و ئيمپراتريه تيه كه شيان به خهلافه تی ځاسته قينهی ئيسلام دهرانن؛

1- سوځتان مورادی يه كه م، سځيه مين سوځتاني عوسمانی، كوځكي به ناوی (سافچی چه له بی بهگ) لځی ياخی ده بځ و شځځكي ((تاوانكارانهی شكستخواردوو)) له دژی بهرپا ده كا، ټه ویش ده يگرځ و ههردوو چاوی دهردځځ و سهری له ملی ده كاته وه. ټنجا باوكی هه موو شځځ شگځځه كاني ديكه ش ناچار ده كا، كه سهری ځځځه كانيان ببځن. ټم سوځتانه زځر هزی له داگیرکاری بووه و زځربهی خاکی بهلكانی داگیر كړدووه (هه ځبهت ټهوان پځی ده ځځځ فتح). هه ر له وځش له ساځی (1389) كوژراوه و بايه زیدی يه كه می كوځی ځاسته وځځ ده سه ځا تی ټهوی گرتووه ته ده ست و بووه ته سه رله شكری جهنگ. ټه ویش بځيار ده دا، كه يا قووبی برای، ټو برایه، كه قاره مانانه له و ځځځه سهخته دا جهنگاوه، له سځداره بدرځ. ټا به م ځهنگه له و ځځځگاره دا كوشتنی براكان له لایه ن سوځتانه كاني عوسمانییه وه بوو بووه ياسا و ده ستوور و نه ریتځكي باو.

ل 56

▪ محمدهدی دووه م، كه ده گاته ته مه نی په نجا ساځی، له بهر سځكسكردنی له ځاده به ده ری هه مه جځر، به ته واوی كه نه فت و بځ هځز ده بځ. ټم محمدهد، شاعیرځك به ناوی ټحمد پاشا (كه له ساځی 1496 مردووه) ده كاته وه زیرځكي خځی، به ځام ټم شاعیره عه شقی خزمه تكارځكي جوان له دارودهسته كه ی ئيمپراتځر ده بځ، له بهر ټمه سوځتان بځياری له سځداره دانی ده دا، به ځام شاعیره كه قه سیده يه كي ناسکی لیريكي بځ سوځتان ده نځرځ، ټه ویش بځيار ده دا، كه كوځيژگه جوانه كه ی پځ ببه خشځ (ټو غولامه لوسكه و جوانانهی، كه له به هه شته كه ی قورئان باسيان لځوه كراوه: ((ويطوف عليهم غلمان لهم كأنهم لؤلؤ مكنون)) {24 الطور}؛ به ځام سوځتان ههردوو كيان بځ بروسه دوور ده خاته وه (تځ ته ماشای دیاردهی مندا ځبازی و نځربازی و

هاو هگه زبازی بکه له ناو خه لافه تی ئیسلامیدا!!). ل 62

▪ له لای عوسمانیه کان هاو هگه زبازی (اللواط = نـربازی) ته شه نهی ستان دبوو ل 116؛ که چی ئیسلامیه بـ ئاگا و گه مژه کانی کورد، ئه وروپا و خه بـکی عه لمانی به هاو هگه زباز و هاو هگه زخواز تاوانبار ده کهن، به بـام ئه وه تا خه لیفه کانیان هاو هگه زخواز و هاو هگه زباز بوونه.

▪ سو بـتانه کانی عوسمانی ژنیان نه ده هـنا، به پاساوی ئه وهی، که کاتی خـی ته یموور له نگ ژنی بایه زیدی یه که می دیل کـردبوو، بـیه بـ دووباره نه بوونه وهی ئهم سووکایه تییه، ژنیان نه ده هـنا و ته نها له گه بـ که نیزه کان ده خه وتن. به نموونه ده بـین: ههر ته نها حهره مسهرای سوله یمان 300 که نیزه کی تـدا بووه، که ههر هه مووشیان، یان له بازای کـ دراون، یانیش دیلی جه نگ بووینه، ئنجا هه مووشیان نزیکه ی له بنه چه دا فه له بوونه... ل 117

▪ مه ی له ما بـان قهت نه ده خورایه وه، به بـام له دوکانه کاندای زـر ده خورایه وه. ل 118

▪ هه موو حهز و خولیای تورک ئه وه بووه، که و بـاتان داگیر بکه ن، به و بـاده یه ی، که کاتیان بـ هونه ری ورده کار نه بووه، که تا ئه و کاته ش ئیسلام پـی به ناوبانگ بووه و پـی ناسراوه ته وه. ل 122

▪ بایه زید له گه بـ سه لیمی برای ده بـته ناخـشیان و شه بـ له نـوانیاندا بـوو ده دا: بایه زید ده شک و له سا بـی 1559 بـ ئـران هه بـد، به بـام ته هماسبی شای ئـران له به رانبهر پاره بایه زید ته سلیم به سه لیم ده کاته وه، ئه ویش له سا بـی 1561 له سـداره ی ده دا و ههر پـنج کو هکشی له پـناو ئاسایشی کـمه بـیه تیدا له سـداره ده دا. پاشانیش سه لیم بـوو له خوا ده کا و سوپاس و ستایشی ده کا بـ مه رگی ئهم زو بـیه ته بـزارکهره، که ئـستا ده توان بـ خـی به ئاشتی بژی. ل 127

▪ سلیمان جه نگی زـری به رپا کرد، نیوه ی زو بـیه تی خـی کوشت. به بـ ئاگاداری پـش وه خته و به بـ داگاییکردن، بـیاری کوشتنی وه زیر بـکی داهـنه ری خـشی دا. ل 129

▪ ول دیورانته به م شـوه یه باسی تورکی سه رده می عوسمانی ده کا: ((تورک پیاوی ده ریا و وشکانیه. بایه خی به دین له بایه خی زـربه ی ههره زـری موسـمانان که متره... دین و ده و بـهت له لای یه کـ شتن، قورئان و سونه تیش یاسای بنچینه یین...)). ل 109

لـٲ تهریش ده : ((ده ن حکوومه تلکی زه مه نیی له حکوومه تی تورکان
باشتر نییه)). ل 125

ژنده ر:

ول ديورانت، قصة الحضارة (الإصلاح الديني)، ترجمة: د. عبد الحميد
يونس، محمد على ابوزرة (المجلد الثالث عشر 25 / 26)، مكتبة الاسرة
2001.

به‌ختیار محمه‌د